

BoonBerichten

Mededelingen en berichten van het Louis Paul Boon Genootschap
Nummer 154, januari 2021

Op 22 januari 2021 trad het Verbodsverdrag op Kernwapens in werking en om dat te vieren organiseerde de vredesbeweging Pax Christi in samenwerking met Cinematek een online voorstelling van Robbe De Herts kortfilm *De Bom* uit 1969.

Film- en mediawetenschapper Gertjan Willems voorzag de voorstelling van context en duiding. Hieronder volgt een door hem bewerkte versie van zijn inleiding.

DE BOM EN DE BAN

Gertjan Willems

Universiteit Antwerpen/Universiteit Gent

Op vrijdag 22 januari 2021 trad het Verbodsverdrag op Kernwapens in werking. Dat betekent dat vanaf nu kernwapens illegaal zijn onder het internationaal recht, dus ook de nucleaire bommen die in België gestationeerd liggen in Kleine-Brogel. Om het verbod te vieren organiseerde de vredesbeweging Pax Christi Vlaanderen een online vertoning van *De Bom*, een film uit 1969 in een regie van Robbe De Hert en met Louis Paul Boon in de hoofdrol.

Men vroeg me om de film in te leiden omdat ik, samen met collega Steven Jacobs, sinds een klein jaar bezig ben met het omvangrijke archief van De Hert en diens filmcollectief Fugitive Cinema. Het archiefmateriaal wordt momenteel geïnventariseerd en ondergebracht bij het Felixarchief, het Antwerpse stadsarchief. Intussen organiseren we binnen de Masteropleiding Theater- en Filmwetenschappen aan de Universiteit Antwerpen een onderzoeksseminarie rond de vroege films van De Hert, waaronder *De Bom*.



Louis Paul Boon en Robbe De Hert op de set van *De Bom* (1969)
foto: Fugitive Cinema Archief

De afgelopen zomer overleden cineast Robin (Robbe) De Hert (1942-2020) is bekend van films als *De Witte van Sichem* (1980, waarvoor Boon de basis van het scenario leverde), *Zware Jongens* (1984), *Blueberry Hill* (1989), *Lijmen/Het Been* (2000) en diverse documentaires over de filmgeschiedenis, maar evengoed als BV die niet te beroerd was om zijn rebelse stem luid te laten weerklinken in de media. *De Bom* dateert evenwel uit een vroegere, minder bekende periode in De Herts carrière.

Al vanaf het begin van de jaren 1960 was De Hert volop films aan het maken. Zonder iets aan zijn latere verdiensten als filmmaker af te doen, kunnen we gerust stellen dat De Herts belangrijkste bijdrage aan de Belgische filmgeschiedenis net in die vroege periode ligt. Samen met filmmakers als Frans Buyens en Paul Meyer injecteerde De Hert de Belgische cinema in de jaren 1960 en 1970 immers met een broodnodige dosis politiek en maatschappelijk engagement. De Hert deed dit niet alleen, maar binnen het filmcollectief Fugitive Cinema.

Het in 1966 opgerichte Antwerpse collectief stelde zich tot doel alternatieve en maatschappijkritische films te produceren. Al gauw sloten cineasten als Guido Henderickx en Patrick Le Bon zich aan, wat het collectief een sterke dynamiek gaf.

De avant-gardistische dichter Paul De Vree fungeerde als voorzitter en als lijm tussen de verenigde filmmakers. Fugitive Cinema verwees ook wel naar zichzelf als 'Paul De Vree and his lonely filmmakers', omdat ze in de marge werkten, buiten en meestal ook tegen 'het systeem', de maatschappelijke status quo met zijn officiële instanties waartegen de filmmakers fulmineerden. Een geperforeerde piratenvlag gold als het symbool van Fugitive Cinema.

Heel wat Fugitive-producties (kortfilms, animatiefilms, reportages, documentaires...) gelden als een soort filmische vertalingen van de mei '68-contestatie. Dat is ook het geval voor *De Bom*, waarvan de opnames plaatsvonden in september 1967 en waarin maatschappelijke instanties als de staat, het leger en de kerk een veeg uit de pan krijgen.

In de film speelt Boon een garagist die op een dag een atoombom vindt tussen een kudde schapen. Hij dreigt ermee de bom tot ontploffing te brengen, tenzij de Belgische regering de defensiekredieten intrekt. Op de omslag van het boekje dat Boon schreef over de film en de opnames klinkt de korte inhoud als volgt: 'Ik ben garagist. Ik heb een benzinstationnetje.'

Op een dag vind ik een atoombom. De Amerikanen verloren ze in de Kempen. Ik verberg ze. Ik word er een beetje verliefd op. Ik verwaarloos mijn werk, mijn gezin, om over mijn bom te piekeren. Op 't laatste sterf ik, geloof ik.'

Het centrale uitgangspunt van de film, het vinden van een atoombom, is niet zo gek als het misschien klinkt. In 1966 stortten twee Amerikaanse vliegtuigen neer boven de Spaanse kustplaats Palomares en verloren daarbij vier waterstofbommen. Een ervan bleef enkele maanden zoek. Robbe en zijn broer Jos De Hert (de cartoonist 'Grapjos') namen dit incident als startpunt voor hun scenario. Dat mondde uit in een protestfilm tegen de bewapeningswedloop, die tegelijk de machteloosheid beklemtoont van 'gewone' mensen om zich tegen de heersende politieke en andere machten te verzetten.

Bij een dwarse, maatschappijkritische boodschap hoorde ook een non-conformistische filmtaal. Een veelgebruikt stijlkenmerk van Fugitive Cinema was de collage, zo ook in *De Bom*. Doorheen het fictieve verhaal monteerde De Hert archiefbeelden, citaten, straatinterviews, reportagebeelden van parlements-zittingen met een andere geluidsband... Zonder enig hiërarchisch onderscheid tussen de verschillende beelden werd alles aaneengelast tot een pamflettair spel van beeld en geluid.

De Hert slaagde erin een indrukwekkende cast en crew te verzamelen voor zijn film. Op het einde van de film klinkt Wannes Van de Veldes 'Oorlogslied', journalist Maurice De Wilde werkte mee, de Nederlandse cineast Fons Rademakers herkennen we in de rol van postbode, en de Amerikaanse actrice Betsy Blair speelt de vrouw van de garagist.



En Boon nam dus de hoofdrol voor zijn rekening, nadat hij eerder al een rolletje als pastoor had vertolkt in De Herts kortfilm *Insane* (1966).

Boon mocht dan van een andere generatie zijn dan De Hert, en er waren nogal wat verschilpunten tussen de twee, maar zij vonden elkaar op artistiek vlak en vooral door een gedeeld sociaal engagement.

De missie van De Hert en Fugitive Cinema om de mensen via maatschappijkritische films een geweten te schoppen, kende verwantschap met Boons schrijversengagement. In het boekje dat Boon schreef over *De Bom*, typeert hij De Hert als volgt:

'Het is allemaal begonnen met Robbe De Hert, een van die godenkinderen zoals Hugo Claus en Jan Cremer, die al van in hun jeugd rot zijn van talent – zoals wijlen Maurice Roelants het omschreef – en dingen maken waarbij de ouderen openbarsten van nijd. Robbe schrijft niet, maar filmt. De ideeën schudt hij zomaar uit de mouw. En terwijl hij aan het werk is valt alles mee, als rijpe vruchten die niet meer kunnen wachten om geplukt te worden.'

De Bom is zo'n rijpe vrucht, een luide getuige van zijn tijd die niet kan wachten om gezien te worden.

Zie ook:

Louis Paul Boon (1968). *De Bom*. Antwerpen: De Kentaur.

Gertjan Willems (2020). Robbe De Hert: Beeldenstormer, publieksfilmer en promotor van de filmgeschiedenis.

TMG Journal for Media History, 23 (1-2), pp. 1–24.

<https://www.tmgonline.nl/articles/10.18146/tmg.793/>

BoonBerichten 124 (april 2019) met enkele citaten van Louis Paul Boon uit de *Boontjes* over zijn filmavontuur.

<http://www.lpboon.net/CMS/uploads/BoonBerichten%20124.pdf>

BoonBerichten

De onregelmatig verschijnende BoonBerichten worden uitgebracht onder verantwoordelijkheid van het bestuur.

Samenstelling en redactie: Erik van Veen

Bestuur:

Luckas Vander Taelen (voorzitter), Wim Dijkstra en Luc Geeroms (ondervoorzitters), Herman Verlint (secretaris), Erna De Ridder (nieuwsgaring), Erik van Veen (website en BoonBerichten) en Bert Ummelen.

De Erven Boon zijn adviseur van het bestuur.

Secretariaat:

Herman Verlint
Willy la Croixstraat 41
1069 PB Amsterdam
Nederland
+31 (0)20 6100999 / +31 (0)6 45679098

mail@lpboon.net

Bankrekening: BE36068200494781 t.n.v. L.P. Boon Genootschap, Oude Vismarkt 13, 9300 Aalst, België